

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

چگونه توانستم مشکل فراز از مدرسه دانش آموزم را حل کنم؟

مدینه دهقان^۱، زهرا دهقان^۲، وحید دهقان^۳، هژبر اکبری علمدارلو^۴، محدثه فتوحی^۵

۱-لیسانس علوم قرآنی دانشگاه شیراز

۲-لیسانس تربیت بدنی دانشگاه رشت

۳-لیسانس زبان انگلیسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز

۴-لیسانس راهنمایی و مشاوره دانشگاه فرهنگیان شهید مطهری شیراز

۵-لیسانس تربیت بدنی دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید هاشمی نژاد مشهد

چکیده

اگر کودک بدون اطلاع پدر یا مادر از مدرسه غیبت کند، این را می توان مدرسه گریزی نامید. انسان از خود سؤال می کند، که اگر کودک به مدرسه نرود، چه بر سر او خواهد آمد؟ شغل آینده اش چه خواهد شد؟ مسؤول آموزشی چگونه می تواند آنهایی را که واقعا "مدرسه گریزند، وادار به حضور در مدرسه بکند؟

مدرسه برای آموختن مهارتهای تفکر جدید مثل نوشتن، حساب و... روی شناخت بنیادی کودک از دنیای اطرافش تأثیر می گذارد، در عین حال دامنه این تأثیر تا رشد جسمانی وی هم کشیده می شود. اثر روی رشد جسمانی با آموزشهای حرکتی، زنگهای ورزش و رسیدگی به مسائل بهداشتی خودش را نشان می دهد.

در این پژوهش سعی شده در مورد بهبود مشکل کلاس گریزی و بی انگیزگی دانش آموز پایه دوم ابتدایی در طول سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به نام زهرا اقدام شود. با بررسی علل و علائم این مشکل در دانش آموزم زهرا متوجه شدم مشکل دانش آموز ناشی از شوک بزرگی است که از تصادف دوستش می باشد. راه کارهایی جهت بهبودی و درمان این مشکل ارائه شد که با اجرای این راه کارها تأثیر زیادی در بهبود این مشکل و نگرش دانش آموز مشاهده شد و از نظر روحی هم به شرایط مطلوب نزدیک شد. خانواده، همکاران در مدرسه از بهبود این دانش آموز ابراز خرسندی نمودند و در پایان جهت برخورد با مشکلات مشابه در سایر دانش آموزان راهکارهایی ارائه شده است. اینجانب در این پژوهش بنا دارم تا راهبرد های مختلف مشاوره را در دانش آموزم زهرا به کار بندم تا مشکلات او را برطرف سازم. برای بسیاری از کودکان ترس از رفتن به مدرسه در

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

واقع شدن از والدینشان (اضطراب جدایی) است. اکراه و امتناع از رفتن به مدرسه می‌تواند به دلایل مختلف باشد. در مواردی هم ترس کودک از این ترس شدید و غیرمنطقی ناشی می‌شود که تصور می‌کند در جمع، ارزیابی می‌شود یا خجالت می‌کشد، زیرا مجبور است در کلاس درس جواب دهد. در برخی از کودکان مبتلا به مدرسه هراسی، مراسم صبحگاهی استرس‌زاست و اغلب این کودکان دچار هراس از مکان‌های بسته هستند. شاید به همین دلیل برای برخی از این کودکان لازم است که هر وقت احساس ضعف و سستی می‌کنند بتوانند کلاس را ترک کنند. هدف از انجام این اقدام پژوهی بررسی و بهبود رفتار کلاس‌گریزی و بی‌میلی دانش‌آموزم زهرا بود که توانستم به کمک راهکارهای دانش‌آموز محور این معضل را حل نمایم؟

کلیدواژه: بی‌میلی - کلاس‌گریزی - دانش‌آموز - معلم

مقدمه

اصطلاح «گریز از مدرسه» پس از اجباری شدن آموزش و پرورش در اواخر قرن نوزدهم متداول شد. در آن هنگام، اصطلاح مزبور احتمالاً تمام اشکال غیبت بدون اجازه از مدرسه را شامل می‌شد، و تنها در این اواخر بود که کار بررسی غیبت، در اشکال گوناگون و محتمل آن به تدریج آغاز شد. این امر بدان علت است که غیبت از مدرسه نشانه‌ای از یک اختلال است، که نمی‌توان آن را به صورتی که ممکن است ترس‌های شبانه، خیس کردن بستر است، معلمان احساس می‌کنند که مدرسه‌گریزی یک کودک یا ترس او از مدرسه، بازتابی بر آنها دارد و مددکاران اجتماعی نیز هنگامی که نمی‌توانند کودک را بر آن دارند که به مدرسه باز گردد، ممکن است احساس ناکامی کنند (طالعی، ۱۳۸۷).

کیفیت فشار روانی متفاوت تجربه می‌شود. انسان موجودی رابطه‌جو و اهل تجربه کردن است؛ وقتی مدرسه تکالیفی را فراتر از توان دانش‌آموز از وی می‌خواهد نطفه مدرسه‌گریزی بسته می‌شود. کودک مدرسه‌گریز را کودکی توصیف می‌کنند که دارای هوش پایین‌تری است، هوش وی برای سازگاری با درخواستهای محیط آموزشی کافی نیست.

اولین مسئله‌ای که در فرستادن کودک به مدرسه حائز اهمیت باشد، میزان آمادگی وی برای پذیرش نقش و مسئولیت دانش‌آموزی است. آمادگی را می‌توان با توجه به سن تحولی و رشد وی، میزان انطباق جویی وی با شرایط اجتماعی شدن و درک تضادها و توقعات آموزشی سنجید نه به اتکای نمره استاندارد شده یک آزمون خاص، از این رو فرستادن کودک به کلاسهای آمادگی تا حد زیادی تعیین‌کننده‌ی میزان آمادگی کودک برای رفتن به کلاس اول است. هر چند برخی ویژگیها مانند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

اینکه: هنگام مدرسه رفتن گریه می کنند، به موقع لباس نمی پوشند، صبحانه نمی خورند، تظاهر به درد شکم و معده می کنند، وقت را تلف می کنند و صراحتاً می گویند: «من نمی خواهم به مدرسه بروم». در اکثر کودکان هفت ساله دیده می شود، اما همین که کودک به مدرسه رسید، تمامی این شکایت به پایان می رسد و کودک با سایر کودکان همگام و همراه می شود. اما کودکی که آمادگی رفتن به مدرسه را ندارد، نه تنها قادر به انطباق اجتماعی، نقشها، مسئولیت ها، به کارگیری مهارتهای اجتماعی، دوست یابی و ... نیست، بلکه نمی تواند از مفاهیم آموزشی بهره لازم را نیز بگیرد (همان منبع).

بیان مسأله

عده ای از روانشناسان رفتار انسان را متأثر از احساسات او می انگارند. یعنی احساسات انسان ایجاد کننده رفتار او است. به عبارت دیگر احساسات، طرز فکرها، اعتقادات و ادراکات انسان به وجود آورنده رفتارند. از نظر تربیتی نیز این عقیده بسیار اهمیت دارد. اگر دانش آموزی احساس کند که معلمش او را دوست دارد، رفتارش نسبت به آن معلم دوستانه خواهد بود و به درس آن معلم نیز علاقه مند خواهد شد. در مقابل اگر احساس کند که معلم او را دوست ندارد، احتمالاً نسبت به درس آن معلم نیز علاقه ای نخواهد داشت.

مدرسه محل تجربه و راهنمای زندگی انسان است و بخش مهمی از زندگی دانش آموزان مدرسه است زندگی و تربیت برای انسان دو مفهوم تکمیل کننده یک دیگر هستند. انسان تا وقتی زنده است به تربیت نیاز دارد و او را تربیت می کنند تا بتواند زندگی کند. تحصیل علم و کسب دانش، چگونه زیستن و تجربه اندوختن از اهداف بالای تعلیم و تربیت است. اما مدارس امروز به دلیل مختلف خواسته ها و نیازهای اغلب نوجوانان را برآورده نمی کنند و نمی توانند در آنان ایجاد انگیزه کنند. به عبارتی دیگر تک بعدی شده اند و فقط به جنبه های آموزشی به طور مطلق اهمیت می دهند و نیازهای عاطفی و احساسی و روحی و روانی آنان را در مراتب پایین تر قرار می دهند. برای ایجاد فرآیند یادگیری در محیط های آموزشی، ابتدا باید بستری مناسب فراهم باشد یعنی اینکه دانش آموز ابتدا به مدرسه و مسئولین علاقمند باشد و با روحیه ای شاد و با نشاط وارد این محیط شود و در فضای آموزشی موجود احساس آرامش و امنیت و شادابی داشته باشد. یادگیری در محیطی توأم با تهدید و ترس به سهولت انجام نمی گیرد. در چنین محیط هایی به جای برقرار فرآیند یادگیری متفکرانه هیجانات منفی و واکنش های نامطلوب شکل می گیرد. نشاط به زندگی انسان معنا و مفهوم خاص می بخشد و حتی عواطف منفی ای مانند: ناکامی، ترس، نگرانی و ناامیدی را کاهش می دهد. یکی از عوامل موثر و مهم برای ایجاد نشاط و شاد بودن لبخند است چهره های خوش رویی افراد عامل موثری است که به فضای آموزشی نشاط بیشتری می بخشد و با آفرینش لبخند می توان به محیط شادابی داد. شاید برای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

معدودی از دانش آموزان «مدرسه» تنها مکانی است که در آن جا غم ها و مشکلاتشان را فراموش می کنند و تصور می نمایند که ساعتی که در مدرسه سپری می کنند از غصه هایشان کاسته می شود و این تغییر روحیه عامل موثری در شادابی آنان می باشد. همکاران محترم فرهنگی لطفاً به این احساس زیبا و خوشایند آنها توجه لازم را داشته باشیم و آنان را درک نماییم. استفاده از دو عنصر محبت و عاطفه، لبخند و شادی بزرگ ترین سرمایه موجود در مدارس می تواند تأثیرات بسزایی داشته باشد و هم چنین اگر روابط حاکم بر دانش آموز لذت بخش و صمیمی توأم با محبت و احترام باشد و برنامه های آموزشی متعالی باشند این محیط برای آنان بسیار دوست داشتنی و لذت بخش می باشد. پس می توان چنین گفت: که یکی از مهم ترین کارکردهای نظام آموزشی تربیت انسان هایی است که بتوانند با حضوری فعال پویا و با نشاط در نظام اجتماعی موثر و شاداب زندگی کنند و در عبور از فراز و فرودهای زندگی و یافتن راه درست از خطا موفق باشند. به امید این که این مهم در آینده ای نه چندان دور تحقق یابد.

توصیف وضعیت موجود

از ابتدای سال که در یک ماه مدرسه به صورت اختیاری حضوری بود و کلاس را شناختم و دانش آموزان را که کلا می توانستم درک کنم که مشکل دارند. کلاس در حالت طبیعی خود بود که یک دانش آموز داشتم که از وضعیت درسی خیلی خوبی برخوردار نبود و خیلی هم بد نبود ولی اگر حواسم به او می بود دانش آموز خیلی با حالی بود ولی ناخود آگاه برای این دانش آموز در کلاس غیبت رد می شد که وقتی پیگیر شدم خانواده اش گفتند مریض است و دو یا سه روز دیگر حتماً به مدرسه می آید و بعد از این مدت فقط ۲ روز اگر باز هم نیامد بلاخره ما راه زنی هایی که با مدیر مدرسه کردیم والدینش را هم کاملاً می شناختم قرار شد به مدرسه بیاید. نام این دانش آموز زهرا بود. او هنگام نوشتن املاء و همچنین انجام تکالیفش خط ناخوانا داشت. این دانش آموز نسبت به بقیه در هنگام نوشتن برخی حروف دقت نمی کند

بازنگری:

با توجه به مشکل مورد نظر، طی تحقیقاتی که در مراحل مختلف از جمله مشورت با همکاران عزیزم داشته ام این احتمال را می دهم که اگر من بتوانم همان حروفی را که اشتباه می نویسد تلاش کنم که طرز نوشتن آن را برای دانش آموز بیان کنم چون خیلی روی او تأثیر گذاشته است که کلا حواس خود را انگار در جای دیگری گذاشته است و به کلاس آمده است. اینکه زهرا دارای ضعف مهارت نوشتاری است کاملاً محسوس است. هنگام دیکته نویسی پر تحرک و بی قرار است. از اختلال

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

عدم تمرکز و ضعف تبدیل شنیداری و نوشتاری رنج می برد. با مجازی شدن امر آموزش یادگیری دروس مخصوصا درس املاء و بصری برایش مشکل تر شده است .

زهرها با استعداد و توانایی هایی که در او موج می زند می تواند از بهترین ها در آینده باشد . او در کنار هوش خوبی که دارد می تواند به خوبی دیگران یاد بگیرد . او حمایت خانواده و دوستانش را همراه دارد که از هر لحاظی به او کمک می کنند و او در کنار تمام داشته هایش معلم دلسوزی دارد که همیشه به او کمک می کند و همراهش است . آیا این اختلالات به او اجازه خواهند داد زهرها مانند دیگران در زمینه تحصیل موفق شود؟

خوشبختانه امکانات فضای مجازی زمینه آگاهی معلمان و والدین با اختلالات یادگیری شیوه های برخورد و درمان آن را فراهم کرده است که امکان آموزش به این دانش آموزان را فراهم کرده است. در کنار این امکان خوب و مناسب می توان از طرح درس ها، محتوای الکترونیکی و مجلات تخصصی برای آموزش استفاده کرد. دوستان نزدیک و صمیمی زهرها می تواند با کمک گرفتن از روشهای یادگیری مثل پرسش و پاسخ کمک شایانی به او بکنند. ارتباط بیشتر دوستان و همکلاسی ها می تواند وابستگی او را به خانواده کمتر کند و آمادگی او را در سال های آتی برای ادامه تحصیل بیشتر کند.

به نظر بنده یک فرد دارای اختلال که به شرایط یادگیری و تحصیل خاصی نیاز دارد، باید در مدرسه با دانش آموزان عادی آموزش ببیند. چرا ادامه تحصیل در مدارس معمولی به این دانش آموزان داده شده است. به نظر من در کنار مراکز تشخیص اختلالات یادگیری، باید در مدرسه ای خاص برای آموزش ویژه و درمان اختلال این دانش آموزان پیش بینی می شود. با توجه به مسائل مواجه شده می توان گفت هر چند زهرها با مشکل بزرگی مواجه است که روند آموزش او را کند و سخت می کند. اما می توان از روش های مناسب برای آموزش او استفاده کرد. او می تواند در کنار همکلاسی های خود آموزه های جدید بیاموزد و به مشکلات خود غلبه کند.

پیشینه پژوهش

پژوهشی تحت عنوان چگونه می توانیم مدرسه ای شاداب و با نشاط داشته باشیم:

(هماپور نعیم آبان ۸۵ تا تیر ماه ۸۷) نتایج بررسی در دبستان دخترانه و پسرانه در شهرستان چناران چنین بیان می کند:

۱- ایجاد موقعیت هایی برای بازی و تفریح ۹۰ درصد پسران ۹۲ درصد دختران نظر مثبت دادند.

۲- افزایش زمان و تنوع زنگ استراحت پسران ۷۰ و دختران ۶۳

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

در پژوهشی تحت عنوان چگونه می توانیم مدرسه را شاداب سازیم توجه خاص به ساعات استراحت دارد و ایشان برای راحل این این مساله ورزش صبحگاهی و زیباسازی و جذاب کردن محیط مدرسه و ساختمان آن را موثر دانسته است.

الف) مبانی نظری پژوهش :

نشاط را می توان به شادی و شغف معنا کرد اما به خودی خود شادی آفرین نیست و نیازمند یک سری ابزارها و لوازم امکانات و محیط مناسب است تا به نشاط معنای واقعی بخشد.

اکنون باید ببینیم نشاط در مدرسه که یک محیط آموزشی و تربیتی محسوب می شود به چه امکانات و شرایطی نیازمند است که با آنها بتوان محیطی مناسب و موفق در تربیت و آموزش و ارتقای علمی دانش آموزان در فضایی کاملاً متنوع صمیمی و بانگیزه های مثبت ایجاد کرد. برای رسیدن به چنین هدفی باید به عوامل ذیل به عنوان ضروریات یک محیط علمی بانشاط توجه شود.

به عقیده روانشناسان رنگ اشیاء فضا و لباس افراد تاثیر مستقیمی در برقراری ارتباط شخص با آنها دارد بارها کوشیده ایم با فرد و فضا و یا حتی غذایی که می خوریم ارتباط برقرار کنیم اما نتوانسته ایم زیرا این دقیقاً تاثیر رنگ آنها بر روان ماست از این روتازمانی که دانش آموزان نتوانند خود را با فضای کلاس و اشیای داخل آن میز و نیمکت لباس معلم و مانند آنها تطبیق دهند نمی توانند حضور در کلاس درس لذت ببرند و فضای آن احساس آرامش کند. به همان میزان که رنگ قرمز محرک و شادی بخش است و رنگ آبی ایجاد آرامش می کند و احساسی آمیخته با صلابت و شکوه در فرد ایجاد می کند و رنگ صورتی مهربانی و عطوفت ایجاد می کند.

• مهمترین خصوصیات آدم های شاد عبارت است از:

- ۱- کنترل زندگی ۲- توجه به جسم و روح ۳- زندگی را صحنه برد و باخت نمی دانند ۴- از زندگی یاد می گیرند ۵- برنامه ریزی دارند ۶- هدفمند هستند و با یادآوری شادی های زندگی احساس لذت می کنند ۷- به آینده دید مثبت دارند ۸- مسئولیت پذیرند ۹- بعضی از اتفاقات را

عوامل مؤثر بر شور و نشاط دانش آموزان

- خانواده

خانواده اولین نهادی است که انسان در آن رشد می کند و تأثیر مستقیم بر اعمال و رفتارها و نگرش ها و طرز تلقی های فرزندان دارد. برخی خانواده ها عموماً دنیا را مکانی قابل اعتماد، منظم، پیش بینی پذیر، قابل مهار می بینند. آن ها خود را با کفایت می شمارند، سایر خانواده ها اطراف خود را محیطی خطرناک، ناستوار و متزلزل، غیرقابل پیش بینی می انگارند که خطر بالقوه در آن وجود دارد (گلدبرگ، ۱۳۸۷، ص ۱۲). بنابراین دیدگاه خانواده و رفتار اعضای خانواده بر نوجوانان تأثیر فراوان دارد.

– مدرسه شاد و با روح

مدرسه موقعیتی فراهم می کند تا دانش آموزان بتوانند فارغ از دغدغه های بزرگ سالانه، زندگی را بازی و تمرین کنند و کم کم آماده شوند تا در زمین واقعی زندگی به اجرا درآوردند (سنجانی، ۱۳۸۷، ص ۳۴).

الف) شاداب سازی ظاهری مدرسه

محیط ظاهری و فیزیکی شاد بر شادابی و شادمانی افراد تأثیر دارد. این بخش شامل:

۱- فضاسازی و زیباسازی حیاط مدرسه: دیوارهای تزیین شده با نقاشی های زیبا، سطح زمین مناسب، کاشت درخت و فضای سبز، قرار دادن نیمکت های رنگی، زیبا، تابلوی زیبا در سردر مدرسه، مناسب بودن اندازه محیط مدرسه.

۲- زیباسازی ساختمان مدارس: رنگ آمیزی در و پنجره و ساختمان، نصب پرده های زیبا، زیباسازی راهروها، کلاس ها و قرار دادن گلدان های گل های طبیعی و مصنوعی در راهروها، مناسب بودن اندازه کلاس ها و...

۳- زیباسازی و تمیز بودن نمازخانه، کتابخانه و کارگاه: استفاده از خوش بو کننده ها، قفسه های زیبا، مناسب بودن محیط کتابخانه، نمازخانه و کارگاه.

ب) معلم شاد و با روحیه:

معلم آهنگ و فضا و جو کلاس درس را تنظیم می کند، چنانچه قرار باشد که روح دانش آموزان پرورش و رشد یابد، باید این روند از روح معلم آغاز گردد. حال اگر روح معلم افسرده و ناتوان باشد شانس ناچیزی برای تقویت و مراقبت از روح دانش آموزان بوجود خواهد آمد. معلم با انواع روش های تدریس آشنا باشد. اطلاعاتش به روز باشد، معلم باید بداند که دانش آموزان دارای تفاوت های فردی هستند و نیز باید با روش های تشویق و تنبیه آگاهی لازم داشته باشد و پر روحیه و بانگیزه باشد.

ب) پیشینه ی عملی پژوهش:

دکتر حسن محمدی طی تحقیق جامعی با عنوان " بررسی رابطه بین ارزش های اجتماعی خانه و مدرسه " چنین نتیجه گرفت که در سال تحقیق ۸۸-۸۹ بین ارزش های اجتماعی خانه و مدرسه تضاد های زیادی وجود دارد . دانش آموزان بیشترین گرایش را به ارزش های اجتماعی گروه همسالان خود و سپس خانواده خود نشان داده اند و کمترین میزان تضاد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

ارزشی را با دوستان صمیمی و سپس با خانواده خود دارند ، بعلاوه یافته های این پژوهش نشان داده است که تضاد ارزشی خانه و مدرسه ، تاثیر چشمگیری در میزان هم نوایی آنان به خصوص با مدرسه دارد .

تنوع هیجان و نوع آوری ، افزایش زمینه های تحریک جنسی ، افزایش فشار های ناشی از تعدد مشاغل آقایان، مجموع فشار ناشی از کار خانگی و مشاغل رسمی زنان ، افزایش اضطراب ها ، ضعف محبت زوجین و ... که همه این عوامل منجر به عدم پرورش فرزندان با صلابت و هویت اجتماعی می گردد و در نتیجه فرزندان در مواجهه با بحران ها و مسوولیت های پیش روی خود ضعیف و ناپخته عمل می کنند . - ماهنامه حورا - ش ۱۹ - ۱۳۸۵ - مجله پیوند)) .

آسیب های خانواده به دو دسته : درونی و بیرونی تقسیم می شوند.

آسیب های درونی : ناشی از نادیده گرفتن مسائل اخلاقی و حقوقی و عدم رعایت مناسبات در روابط توسط مردان و زنان و یا فرزندان است

آسیب های بیرونی : از جمله آسیب های بیرونی که عوامل آن در خارج از خانواده هستند ، می توان به اشتغال زنان ، وسایل ارتباط جمعی (مانند رادیو تلویزیون ، روزنامه ، ماهواره و اینترنت و ..)

مصرف گرایی ، کاهش نقش خانواده ، انتقال تمام وظایف آموزشی و پرورشی از خانه به مدرسه ، کاهش نقش عاطفی و حمایت و ... اشاره کرد که مقدمه و زمینه ساز آسیب پذیری خانواده امروز و در نتیجه فرزندان گردد .

در مقابل بررسی های صورت گرفته بر روی تاثیر عوامل خانوادگی نشان می دهد که :

((والدین دانش آموزان پیشرفت کننده و علاقمند به درس و مدرسه در مقابل وضعیت فرزندان خود تشویق کننده تر و علاقمند تر هستند ، این والدین به طور فعالانه تری علاقه های تحصیلی را در فرزندانشان ارتقاء می دهند و نگرشی مثبت نسبت به معلمان و مدرسه را در آنان تقویت می کنند - مک کان و همکاران ، اشتاین برگ و همکاران ۱۹۹۲)) .

استیونسون و بیکر (۱۹۸۷) نشان دادند ، دانش آموزانی که والدین آن ها تعهد بیشتری نسبت به مسائل آموزشی و تربیتی آنان دارند ، درجات بیشتری از پیشرفت تحصیلی را در مدرسه بدست می آورند. شیوه های فرزند پروری والدین نیز به طور غیر مستقیم از راه ایجاد و پرورش سازه های شخصیتی مختلف مانند عزت نفس ، خود پندار های مثبت و منفی تحصیلی ، مکان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

کنترل ، اضطراب ، پرخاشگری و مانند آن بر پیشرفت تحصیلی فرزندان موثر است (فیمندلی و کوپر ۱۹۸۳ - گلاسکو و همکاران ۱۹۹۷).

در ایران پژوهش های محدودی در زمینه تاثیر عوامل مختلف خانوادگی در وضعیت تحصیلی دانش آموزان کشور انجام شده است که هر یک متغیرهایی از موضوع گسترده ی مسائل خانوادگی را مورد توجه قرار داده است به عنوان مثال پژوهش انجام شده توسط رستگاران (۱۳۷۲) نشان داد دانش آموزانی که در مدرسه از سازگاری اجتماعی مطلوبی برخوردار بودند رابطه ی مثبتی بر تفاهم و صمیمیت با والدین خود داشتند . محسن کوچه اصفهانی (۱۳۶۷) در پژوهشی نتیجه گرفت که خانواده های گرم و صمیمی با رفتار های مناسب در پیشرفت تحصیلی فرزندان خود نقش بیشتری داشته اند.

معلم شاد و با نشاط همچون آهن ربایی است که دانش آموزان را به سمت مدرسه می کشاند . در یک تحقیق روانشناختی ، دانش آموزان یک کلاس را به صورت تصادفی به سه دسته تقسیم کردند :

برای دسته اول خلق و خوی شاد ، برای دسته دوم خلق و خوی غمگین و برای دسته زهرا کاری انجام نداده اند و به طور معمول رفتار کرده اند و یک معلم ناخود به هر سه دسته تدریس کرد. نتیجه این پژوهش نشان داد که دانش آموزان دارای خلق شاد ، بیشترین یادگیری را داشته و دانش آموزانی که خلق غمگین در مورد آن ها اتخاذ شده بود ، پایین ترین نمرات را کسب کرده اند . نکته دیگر ، این که اگر معلم از روشی استفاده کند که در آن شاگردان پاسخ سوالات را با تامل پیدا کنند ، لذت در یافتن را درک خواهند کرد ولی برخی از معلمان وقتی که سوالی مطرح می شود بلا درنگ خود به آن پاسخ می دهند ، دانش آموزان را از لذت یافتن محروم می سازند ، حال آنکه لذت یافتن لذت کمی نیست .

مهارت های معلم ، اخلاق عمومی ، تعادل بین معلم و دانش آموز ، انتخاب شیوه ی تدریس و ... می تواند در لذت بردن و شادی بچه ها تاثیر بسزایی داشته باشد . دانش آموزان از کلاس هایی راضی و خرسند هستند که در آن دا د وستد وجود دارد یعنی ، دانش آموز در فرایند تدریس سهم و نقش داشته باشد.

گردآوری اطلاعات برای تعیین وضعیت موجود (شواهد نوع اول):

جهت تبیین دقیق مسئله نیاز به اطلاعات بیشتر و دقیق تر می باشد که می بایست به طریق علمی و با رعایت ویژگیهای جمع آوری اطلاعات اقدام نمود. بنابراین با توجه به ماهیت مسئله لازم بود از روش های مختلف جمع آوری اطلاعات استفاده شود که روش های بکار گرفته شده در این پژوهش عبارتند از:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

الف) مصاحبه

• با یکی از معلمان آموزشگاه صحبت نمودم ایشان شادابی دانش آموزان را در آموزشگاه و مدرسه برگرفته از شادابی معلمان و مدیر و معاون آموزشگاه می دانستند و اذعان داشتند فضایی که امروزه بعضی از مدارس واقعا دارند بخصوص کوچک بودن و بی رمقی کلاس و کمبود امکانات باعث شده که دانش آموزان نتوانند شاد باشند و انرژی های مازاد خود را تخلیه نمایند و بیایند به غیبت کردن و حضور کمرنگ در مدرسه که به این وسیله بتوانند انرژی خود را بیرون مدرسه تخلیه نمایند.

یکی از اولیای دانش آموزان که همان روزبه مدرسه مراجعه نموده بودند در تکمیل صحبت های همکار محترم آموزشگاه گفتند که ای کاش آموزش پرورش در ساختن مدارس به مجموعه ای از عوامل از جمله به نیازهای جسمی و روحی دانش آموزان بیشتر توجه می تا انرژی دانش آموزان تخلیه شود یا بیشتر منجر به شادی دانش آموزان گردد.

ب) مشاهده

باتوجه به مطالب و توضیحاتی که در قسمت توصیف وضع موجود و شرایط فیزیکی محیط مدرسه بیان شد مانند: کمبود فضا و مناسب نبودن حیاط مدرسه و فضانسبت به تعداد دانش آموزان ، دانش آموزان همواره در پی آن بودند که از حضور در مدرسه و کلاس بکاهند و تا جایی که می توانند دنبال دلایل غیر موجه برای غیبت نمودن باشند. پس ما چه کارهایی باید انجام دهیم که بر شادی دانش آموزان بیافزاییم غیبت دانش آموزان را به حداقل برسانیم و برنامه های فرهنگی و تفریحی متنوعی ایجاد کنیم.

اقدامات راه حل های پیشنهادی:

با در نظر گرفتن عوامل مطرح شده و راهکارهای پیشنهادی اقدامات زیر را جهت رفع مشکل به انجام رساندم:

۱- برای تشویق آنها برای ماندن در کلاس، جوایزی در قبال پیشرفت تحصیلی (ولوبه مقدار کم) در حضور دانش آموزان به آنها داده شود.

۲- در زنگ های تفریح به آنها مسولیت (در بان) بدهیم تا خودشان مانع رفتن سایر دانش آموزان از مدرسه شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

۳- در صورت لزوم ارجاع به مشاور که بنده به دلیل تجربه و علاقه ای که به امر مشاوره داشتم تصمیم گرفتم با آنها در این امر مشورت و راهنمایی کنم.

دلایل بی علاقه‌گی زهرا به درس و کلاس و ماندن در مدرسه

۱- اضطراب جدایی: معمولا مادران بچه‌هایی که دچار اضطراب جدایی هستند، شخصیتی افراطی، مضطرب، بیش از حد حمایت کننده، مردد، حساس و عاطفی هستند که اضطراب خود را با بیان افکار منفی و عمل خود به بچه‌ها منتقل می‌کنند

۲- یادگیری: ترس و یا امتناع از مدرسه بیش از آن که علت شخصیتی و عاطفی داشته باشد ناشی از یادگیری است مادر یا پدری که در ارتباط با کودکان خود مفاهیم و یا نکته‌های منفی از مدرسه، تنبیه و توبیخ‌ها و تجارب ناخوشایند خود را از دوران تحصیل بیان می‌کنند و از آن‌ها می‌خواهند که مواظب رفتارهایشان باشند خواه ناخواه باعث ترس کودکان از مدرسه می‌شوند.

۳- وابستگی: اضطراب کودک گاهی به دلیل وابستگی به مادر محیط خانه، خانواده و یا هر تکیه‌گاه و پناهگاه دیگر است. معمولا مادران سعی در وابسته کردن کودک به خود دارند و به واکنش‌های عاطفی او نسبت به ترک، پاسخ می‌دهند. بنا بر این برای پیشگیری از به وجود آمدن این مشکلات و یا برطرف کردن آن و نیز آماده کردن زهرا برای پذیرش شرایط جدید و مانوس شدن او با محیط دبستان موارد زیر را مد نظر قرار می‌دادم.

* ایجاد آمادگی ذهنی در زهرا:

باید سعی می‌کردم با شروع سال تحصیلی ذهن زهرا را نسبت به مدرسه، معلم آماده کنم. به طوری که با تعریف و تمجید واقعی و منطبق برواقعیت از مدرسه و معلمان شور و اشتیاق مدرسه رفتن را در کودک ایجاد نمایم مادرشان نیز باید سعی می‌کرد به آنها اطمینان دهد معلمشان مهربان است و آنها را حمایت خواهد کرد.

ایجاد انگیزه:

چند روزی در مشاوره ای که با زهرا داشتم با علاقه و اشتیاق زیاد در باره آنچه که در مدرسه خواهند آموخت مثل خواندن، نوشتن، حساب کردن، شمردن، نقاشی، ورزش کردن حرف زدم. مادرشان نیز بنا بر توصیه من می‌بایست با کتاب خواندن برای زهرا و هدیه دادن کتاب داستان به آنها علاقه آنها را به یادگیری خواندن و با سواد شدن افزایش می‌داد.

برای تشویق آنها جوایز مختلفی که توسط مدرسه و حتی اولیا تهیه شده بود به دانش آموزان اهدا شد. درزنگ‌های تفریح مسوولیت درباری را به آنها سپردیم و همچنین خودم با آنها مشاوره کردم؛ بهانه‌های مختلفی می‌آوردند، گاهی می‌گفتند:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

می خواهیم جایم را عوض کنم. در عمل به هیچ کدام از این هاراضی نمی شدند و از جواب دادن طفره می رفتند. حتی تهدید هم اثر نمی کرد. آنها دلیل آن را خستگی او عنوان می کردند. و همچنین نمی تواننده بازی هایشان برسند.

یکی دیگر از راهکار هایی که به کار بردم این بود که برای حل این مسأله، من که قبلاً "رابطه دوستی خوبی با دانش آموزان برقرار کرده بودم علت را از طریق مصاحبه با دانش آموزان دریافتیم، با دعوت از مادر دانش آموزان به مدرسه و قول گرفتن از آنها در حضور فرزندشان که دیگر بدون فرزندش در ساعاتی که زهرا در مدرسه است به جایی نروند حتی آنها ۲ جلسه هم در دفتر مدرسه نشستند تا خیال فرزندشان راحت شود. زهرا زنگ های تفریح به دفتر سر می زدند تا ببینند که مادرانشان هستند یا نه.

آن جلسه به زهرا مسوولیت در بانی دادیم و از روز به بعد بود که دیگر در کلاس درس حاضر می شدند. البته به اولیا به خصوص به مادرشان توصیه کردیم که حتی الامکان نیم ساعت مانده به وقت تعطیلی مدرسه در خانه حاضر باشند و در خانه حرف از برنامه های خرید و دید و بازدید در زمانی که زهرا در مدرسه بوده نزنند.

گرد آوری شواهد ۲

اجرای راهکارهای پیشنهادی، حضور در کلاسشان منظم بود. به گفته پدر و مادرشان دیگر کمتر بهانه تراشی می کردند. حتی تنهایی و یا با دوستانشان به مدرسه می آمدند .. راه حل درست و منطقی در برخورد با دانش آموزان این است که به او توجه کنیم و احترام بگذاریم. احترام یکی از بزرگ ترین عوامل جلب محبت و اطاعت است و توهین به شخصیت مردم یکی از مهم ترین وسایل برانگیختن دشمنی و مخالفت است.

حضرت علی(ع) فرمود: با مخاطب خویش پسندیده سخن گویند تا او نیز با شما با احترام جواب گوید.

همچنین نیاز آدمی به تحسین و تشویق از تمایلات فطری است و تا پایان عمر با آدمی می ماند. اصولاً تصور این که عمل انسان مورد قبول دیگران واقع شود به انسان قدرت می بخشد و انسان از آن لذت می برد. شاید بعضی معتقد باشند که یک دانش آموز گستاخ و تنبل موردی برای تشویق ندارد. در صورتی که این طور نیست و معلم باید با صبر و حوصله ای که به خرج می دهد، رفتارهای نادرست دانش آموز را ندیده بگیرد و در عوض به دنبال کوچک ترین و کم اهمیت ترین مورد برای تشویق باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

ارزیابی نتایج:

آماده ساختن دانش آموز برای زندگی در خارج از محیط خانوادگی، یکی از بزرگترین وظایف اجتماعی پدر و مادر است و کیفیت روابط خانوادگی، تأثیر عمیق و پایداری بر تحول روانی دانش آموزان برجای گذارد. خانواده ای که از توان وامکانات لازم برخوردار است تا وظایف پدر و مادریش را به نحوی مطلوب و با موفقیت انجام دهد، در هر یک از اعضایش احساس ایمنی، وابستگی و رفاقت ایجاد می کند؛ همچنین احساس داشتن هدف، پیشرفت و ارزش فردی را در آنان به وجود می آورد.

این امر برای دانش آموز از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا خانواده بین او و دنیای گسترده، در حکم سپر، صافی و پل عمل می کند. بنابراین، خانواده نقش منحصر به فردی در پی ریزی اساس سازگاری فرد با جامعه ایفا می کند. قابلیت های پیوستگی، همکاری، اخلاقیت از زندگی خانوادگی نشأت می گیرد (پرینگل، ۱۳۸۹).

چنین دانش آموزی در محیط خانواده به صورتی تربیت شده است که بیش از حد، خود را به مادرش وابسته می داند، به نحوی که کوچکترین عملی را برای رفع نیازهای خود به مادرش می سپارد (گنج جو، ۱۳۶۸).

بخش بزرگی از رفتار بیچهاره ها ناشی از مشکلات خانوادگی است. با مشاهده این رفتارها (بدون اجازه کلاس را ترک کردن) باید به چاره جویی پرداخت. وقتی به او مسوولیت می دهیم آنقدر در نقش جدیدش گرفتار می شود که رفتارهای گذشته را دیگر به انجام نمی رساند و همچنین باید به جای تخریب اعتماد به نفس، نقاط قوت او را بزرگ تر جلوه داد و با ایجاد نزدیکی و صمیمیت، کاری کنیم تا احساس امنیت و آرامش نماید (کریمی، ۱۳۸۷).

در سلسله نیازهای مثلث مازلو (۱۹۷۰) بعد از نیازهای فیزیولوژیک و ایمنی، به مرحله نیاز به محبت و تعلق داشتن می رسیم که این دانش آموز (۱-ش) احساس می کرد که مورد محبت واقع نشده، تعلق به خانواده ندارد و خانواده در گشت و گذارها، خریدها و مهمانی ها او را مشارکت نمی دهد که باعث این مشکل (مدرسه گریزی) شده بود.

ارائه پیشنهادها

کمک به علاقه دانش آموز به یادگیری

دانش آموز از همان اوان دانش آموزی، میل به یادگیری را نشان می دهد؛ بدنش را لمس می کند، و بعد اشیایی که در اطرافش وجود دارند را در دستانش می گیرد. اولین نقشی که والدین در این زمینه دارند این است که به این کنجکاو طبیعی کمک

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

کنند. این کمک خیلی زود از سنین بسیار پایین آغاز می‌شود. دونالد وینیکوت، متخصص اطفال و روان‌درمانگر انگلیسی از یک بازی که آن را «معرفی اشیاء» می‌نامد، صحبت می‌کند: اشیاء را به دانش آموز نشان می‌دهید و در عین حال نام آنها را همراه با لبخند بر زبان می‌آورید، سپس به او اجازه می‌دهید آن را در دستانش بگیرد. بعدها وقتی دانش آموز بزرگتر شد مثلاً طی سفر یا بازدید از موزه‌ها او را به فرهنگ علاقه‌مند می‌کنید... دانش آموز باید ایفاگر نقش بماند و پدر و مادر در تکامل و پیشرفتش از او حمایت کنند.

نقش معلم را برایش ایفا نکنید

در مهد دانش آموز و دوران ابتدایی، بین نقش والدین و معلم تقریباً تفاوتی وجود ندارد: برای دانش آموز کتاب می‌خوانند، شمردن را به او یاد می‌دهند و او را تشویق می‌کنند نقاشی بکشد... اما لازم است همگام با رشد دانش آموز، نقش والدین و معلمان از یکدیگر مشخص شود. این بدان معنا نیست که خود را از آموزش به دانش آموز منع کنیم بلکه از ایفاکردن نقش معلم خودداری کنیم. چنانچه خواسته شما از فرزندتان بیش از حد باشد و همه چیز حالت تربیتی و آموزشی داشته باشد، قطعاً این خطر وجود دارد که او را نسبت به هر گونه یادگیری دلزده کنید. علاوه بر آن، در رابطه پدر و مادر- فرزند، رابطه عاطفی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. پدر یا مادر می‌خواهند آمال و آرزوهای خود یا روند دوران تحصیلی خودشان را در مورد دختر یا پسرشان پیاده کنند. فرزند برای آنکه نسبت به پدر و مادر و معلمش «وفادار» بماند، سعی می‌کند خواسته آنان را عملی کند و در این صورت احتمال دارد دچار تعارض شود.

علاقه‌مندی به تحصیل دانش آموز

برای یک دانش آموز، علاقه داشتن به تحصیل او به معنای علاقه داشتن به خود او است. اما زندگی تحصیلی او در کتاب و دفترش خلاصه نمی‌شود. صحبت در مورد مدرسه این فرصت را به او می‌دهد تا در مورد دوستانش، معلمان، فعالیت‌هایش، مشکلاتش، رویاهایی که در مورد شغل آینده‌اش در سر دارد و... با او گفت‌وگو کنید.

برای انجام تکالیف محیط مناسبی برایش فراهم کنید

بستگی به انتخاب خود دانش آموز دارد؛ داخل آشپزخانه، داخل اتاقش یا مکانی که همه افراد خانواده دور و بر او هستند... بعضی از بچه‌ها بیشتر از بچه‌های دیگر نیاز دارند تا با حضور والدینشان احساس حمایت کنند. اما در کل، هر چه دانش آموز

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

بزرگ تر شود، برای انجام تکالیفش بیشتر به تنهایی نیاز دارد. بنابراین روش درست، آن است که از این استقلال حمایت کنیم: برای آنکه مطمئن شوید تکالیفش را انجام داده او را «نپایید» بلکه نشان دهید که به او اعتماد دارید؛ در عین حال نشان دهید که برای پاسخگویی به سؤالاتش در دسترس و مراقب ادامه روند تحصیلی اش هستید.

شکوفایی خلاقیت در کلاس درس :

به نظر میرسد، برای بشر داشتن نشاط و روحیه شاد مهمتر از غذا و خواب است. دانش آموزانی که فقر نشاط دارند یاد نخواهند گرفت. آیا ملاحظه کرده اید که انسان با چه شور و عشقی به دست ساخته خود مینگرد؟ خداوند نیز هنگامی که بشر را آفرید با عشق از روح خود در آن دمید و فرمود: «تبارک... احسن الخالقین، این یکی دیگر از روشهایی است که برای فعال کردن کلاس ارائه میشود، تلاشی که دانش آموزان برای خلق کارهای جدید و متفاوت از دیگران به کار میبرند احساس توانمند را به آنها القا میکند و از این راه به خودباوری میرسند. در واقع، معلم زمینه سازی میکند و دانش آموزان اندیشه ورزی و سپس اندیشه خود را به صورت کار عملی متجلی میکنند. به کمک این روشها کارآیی معلمان برای تفهیم مطالب درسی بیشتر میشود. امروزه، وظیفه معلم ایجاد انگیزه یادگیری و تسهیل یادگیری است و بطور کلی یادگیری پدیده ای است که خود شخص باید انجام دهد.

چگونگی دستیابی به تحقق آرمان های شاداب نمودن مدارس: برای بهره گیری مناسب از شرایط و امکانات برای ظهور استعدادها و خلاقیت های نوجوانان باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسوولان نظام آموزش و پرورش ایجاد کرد چرا که در تعریف مدیریت به عنوان یک رشته علمی «فرایند به کارگیری موثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی و سازماندهی - بسیج منابع و امکانات و هدایت و کنترل است برای دستیابی به اهداف سازمانی و براساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می گیرد.» مدیر وظیفه دارد با هماهنگی و اتخاذ تصمیمات پیش برنده ای که براساس مقررات و اصول پذیرفته شده در نظام ارزش ها شکل می پذیرد حیات مادی و معنوی سازمان و افرادش را تدارک ببیند و یک مدیر آموزشی مسوولیتی بس اساسی تر و مهم تر بر عهده دارد، چرا که با روح و روان و جسم دانش آموز و نوجوان سر و کار دارد و بالندگی جامعه و جوانان امروز و سرافرازی و اقتدار فردای آنان به حرف و شعار تنها پیش نمی رود. برخورداری از نسلی جوان و کارآمد و اصرار در به کارگیری مناسب جوانان در چرخه کار و فعالیت های جامعه و پذیرش مسوولیت از سوی آنان در فردایی نه چندان دور می تواند بسیار کارساز و اثربخش باشد. واضح است که انجام چنان ماموریت مهم به آسانی محقق نمی شود و رشد تعالی آنان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

به تصادف حاصل نمی شود. باید نوجوانان و جوانان را به خوبی بشناسیم و از جامعه و شرایط دیروز و امروز و فردای آنان درک درستی داشته باشیم، راه ها و روش های مناسب علمی و پیش برنده برای مجهز نمودن آنان به تربیت دانایی و توانایی و مهارت یابی را فرا بگیریم.

نتیجه گیری:

در مشکل مورد بحث ما وقتی مشکل ریشه یابی شد (نبود مادرخواهران درخانه هنگام برگشتن دانش آموزان مدرسه) و باقولی که از مادرش گرفتیم برای حضور درخانه و استقبال از فرزندش هنگام برگشتن از مدرسه ، و دادن مسولیت به دانش آموز و برجسته کردن نقاط قوت دانش آموز، مشکل او حل شد و بعد از آن با آرامش بیشتری در سرکلاس حاضر می شد. از جمله علل این تغییر رفتار احترام به شخصیت دانش آموز، چشم پوشی عیب ها و سعه صدر معلم برای جلوگیری از تضاد با دانش آموز، تشویق کوچک ترین رفتارهای مثبت و برجسته کردن این رفتار به ظاهری بی ارزش و مهم تر از همه ایجاد رابطه دوستانه بین معلم و دانش آموز می باشد. درست است که وجود استعداد های متفاوت در افراد، معلم را وادار می کند تا برخوردهای متفاوتی داشته باشند ولی در صمیمی بودن نباید تفاوت بگذارند. تغییر در رفتار یک فرد به پروسه ی زمانی طولانی تری نیازمند است و نباید عجله و شتاب نمود.

پیشنهادها

۱- پیشنهاد می شود ابعاد مختلف مدرسه گریزی و ترس از مدرسه در نوجوانان به صورت تحقیق میدانی بررسی شود تا با ارائه ی راهکار و اقدامات پیشگیرانه مانع از این امر بشویم.

۲- مدارس سعی نمایند از طریق ارتباط بیشتر با اولیا مشکلات مربوط به اختلالات رفتاری دانش آموزان را حل نمایند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۷۷۸۶-۲۹۸۰

فهرست منابع:

۱. حوریزاد، بهمن، بر فراز قابلیت های مدیران و معلمان، غنی سازی فرهنگ آموزش، ۱۳۹۵.
۲. حسینی، ابوالحسن، بررسی علل غیبت مکرر دانش آموزان از مدارس از دیدگاه روان شناسی "فصلنامه، ۱۳۸۹.
۳. بهمن، نشریه پزشکی و پیراپزشکی، سال سیزدهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۸.
۴. سویزی مهری، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال ششم، شماره ۲۳، ۱۳۸۳.
۵. شیخی محمد تقی مددکاری اجتماعی و جامعه شناسی مسائل اجتماعی، ۱۳۸۳.
۶. شکاری، عباس رویکرد فلسفی با آسیب شناسی اجتماعی، اصفهان، انتشارات پویش اندیشه، ۱۳۹۳.
۷. شکاری، عباس، رویکرد تجربی به آسیب شناسی اجتماعی (بیزاری از مدرسه و خانه گریزی، اصفهان، سترواندیشه) ۱۳۸۷.
۸. مروتی، کراله، شناخت عوامل مرتبط با فرار از مدرسه در دانش آموزان پسر مقط دبیرستان شاخه نظری شتهر ابهتر، ۱۳۸۵-۸۴، پایان نامه دکتری دانشگاه شهید چمران اهواز.
۹. میلانی فر، بهروز، روان شناسی کودکان و نوجوانان استثنایی، تهران نشر قومس ۱۳۸۹.
۱۰. نجاتی، اصغر (۱۳۹۳) رفتارهای بهنجار و نابهنجار کودکان و نوجوانان و راههای پیشگیری و درمان نابهنجاری ها، انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۱۱. طالعی، سهیلا (۱۳۸۷)، مدرسه گریزی در کودکان را جدی بگیریم، بازیابی شده در تاریخ ۱۹/۳/۹۱ در

سایت www.sohila.blogfa.com

۱۲. کریمی، رامین (۱۳۸۷)، آنچه هر معلمی باید بداند، تهران، نشر بهار سبز

۱۳- گنج جو، بهروز (۱۳۶۸)، «فویبای مدرسه» ترس و مدرسه گریزی دانش آموزان، نشریه

اطلاعات، شماره ۱۲۴، صفحه